

Úttörők.

„Kiáltó szó a pusztában: Készítsétek meg az Úrnak útát, egyengessétek az ő ösvényeit.“

Márk ev. —: 1. 3.

Kedves Atyámfiai! — Ismeretlen világrészek felé vágyódott eleitől fogva az emberi lélek. Ösztönösen megérezte, hogy Istennek áldott szép világa tovább terjed, mint az a közvetlen környezet, amelyben élünk s ahol ki-ki a maga munkakörében megtalálhatja azt a feladatot, amelynek betöltésére hivatásszerűen vállalkozik. Tovább és fönebb törekedtek mindig az emberiség jobbjai, akiknek élete nyitott könyv gyanánt áll előttünk... Olvassuk időnkint ezeket a tanulságos jellemképeket s úgy érezzük, hogy egészen elmerülünk abban a gondolatkörben s abban az érzésvilágban, amely képzeletüknek szárnyakat kölcsönzött s lehetővé tette, hogy nyugati irányban találják fel azt az Újvilágot, amely Keletnek minden csodálatos varázsát felülmúlva, megváltoztatja az emberi társadalom egész berendezkedését.

Voltak és vannak, akik még ezzel sem érik be, hanem a csillagvilág titkait kutatják s annak jeleiből következtetést vonnak le az időjárásra, az egyes emberek sorsára s a népek és nemzetek várható jövőjére. Ezeket is illik figyelembe vennünk, amíg a tudomány igényé-

vel és fölkészültségével lépnek fel s nem kalandoznak el a felelőtlen tapogatózás útvesztőiben.

Földi tapasztalatok és égi jelek egyaránt arra mutatnak, hogy reánk nézve — ami az egyéni hit és üdvösség kérdését illeti — egyik sem közömbös. Megvan ennek is, annak is a maga korszerű jelentősége.

Advent nincsen elindulás nélkül. Megérkezés sincsen gondos előkészület nélkül.

Úgy érezzük ezekben a sorsdöntő napokban, hogy valaminek történnie kell. Történnie kell valaminek, ami összhangban áll a 2000 év előtti eseménnyel, amely a bibliai leckében azért van megörökítve, hogy amikor más helyzetben és más viszonyok között majdnem szóról-szóra ismétlődik, hívő szívvel és engedelmes lélekkel álljunk meg az örök törvény isteni magyarázata előtt, semmit se kételkedve abban, hogy a mi sorsunk egy és ugyanaz a letűnt korok szellemi vezéreinek sorsával, amely — amint látszik — magán hordja az igazság pecsétjét.

Úttörőkre szükség volt a szent hajdankorban. Ezért hangzik a kiáltó szó a pusztában: „Készítsétek meg az Úrnak útát, egyengessétek az ő ösvényeit.“ És úttörőkre szükség van ma is, hogy egyik nemzedék a másik nemzedék testi és lelki, szellemi és erkölcsi boldogulását elősegítse, az isteni célgondolat megvalósításából kivegye a maga megillető részét... Bizony, ma is akárhányszor a Pusztában kell utat készíteni. Az utépítéshez pedig köveket messze földről, távoli országrészekből kell egybehordani s valakinek folyton vigyáznia kell arra, hogy az út csakugyan tartós út legyen s ne vezessen ingoványok felé, amelyekben a kőnek

magának semmi tartása nincsen, nehogy a mi kitaró munkánk és buzgó igyekezetünk kárba-
veszett fáradság legyen, senki emberfia ne ve-
gye hasznát s a Teremtőnek se legyen benne
atyai öröme.

Az első Adventnek a nagy Keresztelő volt
az úttörője, előkészítve a hozzája sereglő bűn-
bánó lelkeket a megtérés keresztségére. Lelki
szemeimmel látom ma is zordon aszkéta alak-
ját, amint az egyszerűségre és jámborságra intő
magatartással hívja-hívogatja az ő embertársait,
nemzete fiait és leányait, hogy levette a világi
hiúság álorcáját közeledjenek gyermek-módra
az Istenhez s várják együttesen Judaea pusztá-
jában, a Jordán üdítő habjaiból kikelve, várják
Azt, aki őket tűzzel és szentlélekkel fogja meg-
keresztelni. Lelki szemeimmel látom a Mestert,
amint Ő se vonja ki magát a népszokás külső
jelének kötelező fölvétele alól s az azt követő
pusztai kísértések között is igaz embernek mu-
tatja magát. Ebben a láthatatlan, belső küzde-
lemben, ebben az isteni színjátékban forrott ki
az Ő erkölcsi ereje, az a törhetetlen akarat,
amely sem az ellenséges támadások cselvetései
között, sem a nagy tragédia utolsó felvonásá-
ban nem tévedt meg; csak az Ő mennyei Aty-
jával, az örökkévaló egy igaz Istennel szemben
hajolt meg a fiú hálájával és engedelmisségével,
elfogadva az Úr kezéből a „keserű poharat“ ...
Így lett ő a keresztény világ eszményképe: igazi
új teremtés, Isten Igéjének hirdetője szóval-tet-
tel, soha föl nem becsülhető személyes áldo-
zattal.

Ebben az értelemben igazi útépítő, aki
megbecsülte a maga elődjét, aki az Adventet
beindította s előkészítette a hívő lelkeket az ő

evangeliumának befogadására. A jelen kezet
fog a múlttal, hogy előkészítse a jobb jövőt.
Útat épít Ő is, de már nem a pusztában, hanem
utat épít ismeretlen magasságok felé. Gondolat-
és érzésvilágában, vallásos lelkületében, hitbeli
elragadtatásában messze fölülelemelkedik a hét-
köznapiság fojtó gözkörén. Ünnepe az ő számára
minden nap, és minden óra, amikor jót tehet,
amikor bánatot vigasztal, amikor beteget gyó-
gyít, amikor megszégyeníti a civakodó tanítvá-
nyokat, amikor igaza tudatában hallgat a bíró
előtt s amikor már nincs egyéb hátra, mint hogy
életműve megkoronáztassék, ha mindjárt tövis-
koronával is ...

Így — így építi az ő vándorútját ma is min-
denütt, ahol az ő szellemiségének igaz megértői
tanítványi hűséggel közelednek Hozzája. Nézzé-
tek, Kedves Testvéreim, figyeljétek meg, hogy
láthatatlan, észrevétlen — miként munkálkodik
ma is az ő Anyaszentegyházában, amelynek ren-
dítetetlen szegletköve lett. Ha van megértés az
egész világra kiterjedő Akol pásztorai között, azt
az ő lelke táplálja. Ha van önzetlen együttmun-
kálkodás a szociális kérdések emberséges meg-
oldására, ez is annak a léleknek köszönhető,
amely az ő nemes példaadásából meríti szervező
és alkotó erejét. Nyomról-nyomra, fokról-fokra
így alakul majd ki az az egészséges közszellem,
amelyre olyan nagy szüksége van ennek a meg-
viselt világnak. Legyünk biztosak benne, mint
ahogy ő is lelke mélyén meg volt győződve arról,
hogy a kor problémáit csak személyes áldozattal
lehet megoldani; amiből önként következik, hogy
ebből a munkából — a kölcsönös segítség alap-
ján — kinek-kinek ki kell vennie a maga részét.
Jézus építi a maga útját mifelénk, mihozzánk:

nekünk is éppen így a századok folyamán építenünk kell a mi útjainkat, egyengetnünk a saját ösvényeinket, hogy valahol a középúton találkozzunk vele s olyan szent öröm foglalja el egész valónkat, és töltsé bé baráti kebelünket, mint amikor ugyanegy célra törekvő szívek vágya teljesül az isteni Gondviselés védelme alatt. Én építem az én útaimat. Te építed a te útaidat. Ő építi a saját külön útját... Hála Istennek! Együnk se marad tétlen, vagy esetleg közömbös szemlélője a vajúdó világ mozgalmainak, amelyek a megváltás jegyében mind több és több meleg érdeklődést váltanak ki az egyes ember lelki világában.

Ezeket a külön utakat, a pártok, osztályok és felekezetek útjait s ami ezzel egyet jelent: világboldogító törekvéseiket kell nekünk közös nevezőre hoznunk, ha nem akarjuk, hogy a szétágazó érdekellentétek szeszélyes játéka maradjon továbbra is az uralkodó planéta, meghíúsítva minden egységes célkitűzést. Csak nem fogjuk elfelejteni, hogy *egységben az erő*; még pedig abban a lelki egységben, ami nélkül harmónikus együttműködés el se képzelhető...

Kedves Atyámfia! Érzed-é az erkölcsi felelősséget, amely mindannyiunkat arra kötelez, hogy minden egyéni érdeket félretéve, az egyetemes terv szolgálatába álljunk s komolyan vegyünk minden olyan intelmet, amely a várható veszedelmek elhárítását célozza. Szinte hallom a múltból felénk hangzani a keserű igazságot: „A fejsze immár a fáknak gyökerére vettetett“... „Teremjete a megtéréshez illendő gyümölcsöket“... „Minden fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágatik és a tűzre vettetik“... Mind, mind komoly intelem; mind-mind a Keresztelő

előkészítő munkáját alapozza meg s azt mutatja, hogy annak a lelki átalakulásnak, amelyet a próféta korszak megkíván, halálosan komolynak kell lennie. Igazi élet-halál kérdése... Vagy-vagy! Itt más választás nincsen. Vagy megteremtjük az annyira óhajtott összhangot külső és belső világunk, emberi mivoltunk és isteni rendeltetésünk között; vagy pedig átengedjük magunkat annak a múltó szeszélynek, amely minden pillanatban a sors játéklabdájává teheti, s meghíúsítja legszebb reményeinket. Pedig mi, mint egyes emberek, mint egy keresztény család tagjai, mintegy ezeréves nemzet polgárai, s főképpen, mint az Úr Jézus tanítványai — nagyra hívatattunk. Ezt a mértéket nem lehet és nem is szabad könnyelműen leszállítani. A jónál még mindig lehet és van is jobb, a szépnél szebb: miért ne akarnók a legjobbat és a legszebbet, ami emberi erőnkől kitelik; ha tudjuk és érezzük, hogy velünk van az isteni kegyelem, amely a maga magasztos céljait miáltalunk végezteti el. Mint az Írás mondja: „az én erőm erőtlenség által vitetik végbe“... Mihelyt tudjuk és érezzük ezt, nincsen olyan nehéz feladat, amelynek megoldására — ha Isten is úgy akarja — hívő lélekkel és alázatos szívvel ne vállalkoznánk. Ha kell, verejtéssel; ha kell, virrasztással; ha kell, csöndes útépitéssel; ha kell, mélységes hallgatással; ha kell, zengő zsoltári zsolozsmával; ha kell, megbocsátással; de mindenképpen szeretettel, az igazság győzedelmébe vetett rendületlen hittel és Istenfiainak fölemelő szabadságával.

Ezért a fenkölt célért ugyancsak érdemes élni. S hozzon bármit is a titokzatos jövő, amelynek képeit jótékony isteni kéz finom fá-

tyollal takarta el szemeink elől, nincs okunk kételkedni az isteni Gondviselés rendjében, amelyhez kinek-kinek igazodnia kell.

Kérdem, Kedves Atyámfia! Voltál-e már a földi élet során olyan helyzetben, hogy ezt saját magadon kelle kitapasztalnod? Kételkedtél-e annak óriási horderejében? Vagy magabízó lélekkel egyszerűen átengedted magadat az isteni sugallat magasabbrendű céljainak?... ezt mondván: tégy velem, Uram, amit akarsz. Parancsolj velem, és én hordom a követ — amint eddig is tevém — a nagy útépitéshez az élet országútján, nem feledkezvén meg a magasságok felé vezető ösvényekről sem, amelyeken hogy itt-ott társalkodásom lehetett a lelkek Urával, Tenéked köszönöm.

Földi és mennyei Hazánk útépitése együttes feladat. Aki szereti az egyiket, annak szeretnie kell a másikat is. Aki szereti az Istent, annak szeretnie kell az embert is, az Ő földi gyermekét. S akkor vagyunk, illetve lehetünk, igazán boldogok, amikor ezt a kettős kötelességet, ezt a királyi törvényt, maradéktalanul teljesítjük. Ez is útépités. Útépités ama magasabb régiók felé, amelyeknek tiszta levegőjében az emberi lélek megtisztul minden földi salaktól s szabadon élvezheti Istenfiainak, a mennyei polgárságnak áldott jogait és kötelességeit... Van, mert kell, hogy legyen ott is lemondás és türelem, engedelmesség és alázat; de tudjuk, hogy kinek engedünk. Az Ő szava nem zsarnoki önkény, hanem atyai parancs, amelynek betöltése a mi javunkat és idvességünket szolgálja.

„Hittem és azért szóltam“... De szólnom kell ezen a szent napon — az útépités rendjén — arról a közörömről és lelkesedésről is, amely

a napokban országszerte megnyilatkozott a Kormányzó Úr névünnepevel kapcsolatban. Mi is együtt örvendünk az örvendezőkkel, mert az utat a nagy Fejedelem kassai sírjához ő építette ki hittel, bizalommal, a magyar jövőbe vetett szent reménnyel. S ő nyitotta meg az utat Erdély szívébe is, ahová eleddig csak álmoképekben szállhatánk. Hogy itt rend van és ki-ki a maga munkáját nyugodtan folytathatja, és ha kedve tartja, áldozhat is szűkölködő honfitársai fölsegítésére, az az ő higgadt és bölcs kormányzatának köszönhető. Magyar föld szülötte, magyar múlt örököse, magyar jövő várományosa: vezetése alatt a magyar jelennek még reánk nehezedő keresztje, a megváltásnak biztos záloga. Mi, unitárius magyarok, kérjük a mi egy igaz Istenünket, hogy áldja meg Kormányzó Urunkat történelmi hivatásában dicsőséggel, fenkölt családi körében boldogsággal, minden magyarok szívében örök szeretettel... Szent István birodalmának útépitője legyen Isten után, az Ő nagy kegyelme szerint, mindörökké áldott! Ámen.

Húsvéti Diadal.

„Az Istennek legyen hála, aki a diadalmat adja nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által.“

1 Cor. XV. 57.

Istennek Hívei! Kedves Hallgatóim!... *Drága Magyar Testvéreim!*... Történelmi időket élünk. Az események összefüggő láncolatában, az emberi tervezetések logikai rendjén, a múlt — jelen és jövő változásai közepette ott van mindenütt az isteni Gondviselés kegyelmi ténye, amely egyesek sorsát s a népek és nemzetek szerencsáját igazgatja. Ez az isteni kéz avatkozott belé annak idején, a kereszténység első századában abba a csodálatos sorsfordulatba, amelynek a mai megszentelt örömnepet köszönhetjük, amikor — az Ó-testamentum zsoltári ígéretére támaszkodva — „nem engedte, hogy az Ó szentje rothadást lásson...“ Mert az apostol szerint „szükség, hogy a romlandó test romolhatatlanságot öltson magára“. Az első Ádám, aki porból vétetett, vissza térhetett a porba, de a második Ádámnak, mint elevenítő szellemnek egy olyan égtáj felé kellett igazodnia, amelynek dicssugárban uralkodó fénye világot vet a mulandóság törvényére s a maga bélyegét reá nyomja már ebben a földi létben Isten gyermekének minden megnyilatkozására, lett légyen az szóban, tett-

ben vagy áldozatban, avagy a testi és lelki élet motivumai között kifejtett örökös küzdelemben.

Ez tette lehetővé, hogy a mi Jézusunknak, az örök Tanítómesternek, élete-pályája az igazság tükrében mindnyájunk előtt tárva áll, mint egy nyitott könyv. Aki ennek a könyvnek a be-tűit olvassa, maga is átszellemül s a képzelet szárnyain lelkesedéssel követi a szentelt nyomdo-kokat, amelyeket nem semmisített meg a közbe-eső századok vérzivatarja. Ehhez képest, hogy-ha valaki igazán „bőldog“ kíván lenni, nem e világ bölcseitől kér tanácsot, hanem gyermeki bizalommal ül le a Mester lábaihoz s hallgatja az ő ajkairól az örökéletnek beszédét: és ebben a beszédben, amely mindenki által könnyen ért-hető, nincsen semmi cikornya, semmi álokosko-dás. Olyan tiszta és egyszerű, mint a puszták harangja, áld és hívogat, hívogat és áld, s hozzá-teszi minden egyes esetben: „boldogok lesztek, ha cselekszitek ezeket“... Igen! Ónála a szó — gondolat és tett hármassága az irányadó minden dolgaiban s magatartásában az égi Atyá-val szemben is ugyanennek az örökérvényű elv-nek, mint megdönthetetlen igazságnak a vezér-letére bizza magát, tudva, hogy örök harmo-niában a mennyei látomással, ő is azt akarja, amit az Isten akar. Ez szabja meg viselkedését a tanítványokkal szemben, akiket polgári fog-lalkozásuk mellől szólít el s állít szolgálatába Isten országának, amelyért készek mindent fel-áldozni, a napi kenyér mellett a nyugalmas éle-tet; mert további sorsuk folyamán mintegy szent vándorlásban örlődnek fel s alig egy-kettő kerüli el közülök az erőszakos halált, ebben is hasonlókká levén az ő Mesterükhöz. Ugyde, mi-előtt Jézushoz csatlakoztak volna, ezek az egy-

szerű halászok és vámszedők csak az első embernek a földi ábrázatát hordozták magukon; most pedig, hogy a jézusi példaadás és az ő közvetlen környezetében való tartózkodás kiemelte őket a mindennapiság megszokott köréből, rendről-rendre rajtok is láthatóvá lesz a mennyei ábrázat, a második Ádám képe, aki mint halhatatlan ideál ottan lebeg az egész keresztény világ, mondjuk ki: — az egész emberiség fölött.

Az a rövid 33 év, amely alatt Jézus, az örök Mester, a maga szent misszióját bevégezte, így és ilyen szellemben közeledik a harmadik évezred szomszédságába, hogy ott is éreztesse a maga tisztító és nemesítő hatását az embertestvériség dicsőséges Anyaszentegyházában. Az lesz az igazi húsvéti diadal, amikor nemcsak az arimáthiai József sziklasírjából kél ki a Krisztus, hanem feltámad és elfoglalja megillető helyét nemcsak Istennek, az égi Atyának jobbán, hanem összes Híveinek és tanítványainak szívében. Akkor válik valóra az apostoli szózat is: „Az Istennek legyen hála, aki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által!”

A mai nap megszentelt emlékei között nekünk, mindannyiunknak fogadalmat kell tennünk arra nézve, hogy ezt a diadalt, ezt a lelki győzedelmet, tőlünk telhetőleg, kitartó akarattal, türelemmel és lemondással — ha kell — de mindenképpen megbecsülni s annak áldásait unokáinkra is átszármasztani igyekezzünk. És ezt a fogadalmat változatlanul meg is kell tartanunk, mert ha közöttünk, a kereszténység nagy családjában irigység és versengés üti föl a fejét, akkor mi magunk tesszük erőtelenné az Igét, amelynek pedig saját tapasztalatunk szerint is, megváltó ereje van és lesz mindaddig, amíg annak

mint egy felsőbb Hatalom sugallatának engedünk s nem engedjük magunkat eléríttetni annak követésétől sem egyéni érdekből, sem megfélemlítés hatása alatt.

Krisztus nem azért élt, nem azért halt meg, és nem azért támadt fel a halálból, hogy mi gyáva meghunyászkodásból, vagy nemtörődömségből kockára tegyük azokat az örökkévaló értékeket, amelyeket éppen az ő hite, erkölcsi bátorsága, áldozatos szeretete és csodálatos gyógyító ereje termelt ki a századok folyamán az emberiség jobbjaiból és nemesebbjeiből, akik megnyitották és gazdagították a Szentek, a Hívek és Igazak gallériáját, ahol valamennyien hűségben és odaadásban az utolsó Ádámnak, a menyecinek ábrázatját hordják. „Hisznek és azért szólnak...” „Megismerik az igazságot és az igazság szabadokká teszi őket” és ők nagy lelki örömmel „élvezik Isten fiainak szabadságát” s boldogok, ha ezt a szabadságot közkincsévé tehetik mindazoknak a föld kerekén, akik annak birtoklására érdemesítik magukat... Lám, mint sugárzik arcukon a benső boldogság üdvözítő világa! Lám, milyen egyenletes ritmusban dobog a szív, amely egy megváltó érzésben találkozott a szeretetnek örök forrásával, a mindenható Istennel! Lám, milyen alázatos a lélek, amely az imádság tiszta gerjedelmével oda omlik az örök Bíró zsámolya elé!

Ezek hisznek a húsvéti diadalban és hálát adnak érte az Istennek. Hálát nemcsak elröppenő szavakban, hanem igaz megbecsülésben és odaadásban, amellyel a Krisztus keresztje óta minden keresztre feszített Igazságot védelmükbe vesznek s a maguk emberi törekvésüket és isteni sugallatukat sorompóba állítják, s — ha mindjárt

a saját életük árán is — egy a céljuk, egy a jutalmuk, egy a vigasztalásuk: a megcsúfolt, de megdicsőült krisztusi Ideál önzetlen szolgálata, amiért készek ma is, és minden időben, minden áldozatra.

A modern keresztény századoknak is ilyen önzetlen szolgálókra van szüksége. Olyanokra, akik a vallásos hit és egyházi élet külső kereteit mélységes benső tartalommal igyekeznek betölteni. Olyanokra, akiknek az imádság nemcsak előírt pensum, hanem igazi elmélyedés, lelki társalkodás az Atya Istennek örökkévaló lelkével s akik ezenközben nem a világtól való elvonulásra próbálják magukat előkészíteni, hanem inkább arra, hogy egy diadalmas lendülettel belevessék magukat a világ forгатagába, ahol örök értékek mennének veszendőbe, ha mi közömbösen haladnánk el ezek mellett, ügyet se vetve rájuk, nehogy áhítatunkon csorba essék.

A mennyei ábrázat kötelez. Itt az utolsó Ádámnak fölverteze kell mutatkoznia, a halandó testnek halhatatlanságot kell magára öltetni. Testtel és vérrel nincs miért tanácskoznia, mert amint az apostol mondja: „*test és vér nem örökölheti Isten országát*“ ... A mennyei polgárság előjogainak boldogító előérzetében mindazt magáévá kell tennie, ami az előzmények szerint a teljes és tökéletes szent életre megkívántatik. Engedelmessége az égi Atya iránt, tanítványi hűsége az örök Mesterrel és az ő evangéliumával szemben és a hamisítatlan testvéri szeretet: imé, ezek azok a szent erények, amelyek biztosítják részére, és részünkre is, a húsvéti diadal áldásait.

Ennek köszönhetjük, hogy tört remények omladékán sem szününk meg bízó hittel tekin-

teni a bizonytalan jövőbe, miután meg vagyunk győződve arról, hogy sorsunk és életünk, boldogságunk és üdvösségünk s anyaszentegyházunk és édes magyar Hazánk jóléte és előmenetele is az áldott isteni Gondviselés őrizetére bízott. Ez a diadalmas hit a mostani Húsvétal egy újabb fejezethez érkezett a Nemzet ezeréves történetében. Szemünk előtt játszódnak le azok a jelenetek, amelyeknek felvonásszerű voltát egy darabig csak álmainknak titkos műhelyében rajzoltattuk, várakozva és epedezve annak az idő teljességében való megvalósulása iránt. S ime, most az északi és a keleti határok után a déli gránicon is magyar Honvédek állanak őrt Szent István birodalmának szélén, palástja peremén... Az Istennek legyen hála, aki adott nekünk diadalmat, jóvátéve a nagy igazságtalanságot, amelyet édes magyar Hazánkkal szemben Trianonban elkövettek. Elkövetkezett tehát a számonkérésnek ideje. Komoly időpontja az elkötelezésnek és a felelősségnek, amelyet ez a mai nemzedék vállal magára, amikor Árpád örökének egy-egy darabját újból birtokba veszi, hogy mindörökre magáévá tegye nem csupán a húsvéti diadal mámorával, hanem fönt és alant mindeneket egyaránt lenyűgöző és felszabadító kötelességérzettel, amiből csak áldás fakadhat e honnak minden hű fiára, azokra is, akik más nyelven beszélnek, más ruhát viselnek s más meg más módon imádkoznak a közös mennyei édes Atyához, de egyazon földnek kenyerét eszik, egyazon törvény védelme alatt állanak s egyazon történelmi hagyományra támaszkodva, osztozhatnak ezeréves létünk minden javában, minden dicsőségében.

Felelősségem tudatában teszem ezt a ki-

jelentést Isten imádásának hajlékában a Magyar Húsvét második napján, amikor a Magyar Rádió igénytelen szavaimat elviszi szerte a hazában, a legtávolabbi végekre. Szeretném, ha saját Híveink mellett mások is megszívlelnék azt, amit e lélekemelő percekben elmondandó valék. Minden jó keresztény megértheti és magáévá teheti belőle azt, ami rokon és megegyezik a saját hit-eszméjével és felfogásával; mert én sohasem ke-restem azt, ami egyikünket a másiktól elválasztja, hanem azt az egyetemes törvényt és igazságot, amely mindnyájunkat egybefűz a megértő szeretet szent kötelékében.

Ilyen szellemben kívántam Tehozzád szó-lani most is, Te, nagyra hivatott magyar Sion! Zengjed hát továbbra is mennydörgő zsoltáraidat és prófétálj, hogy ne vesszen ki közülünk a mennyei látásnak tudománya!... És vezekelj és bűnbánatoddal bird bocsánatra a kegyelem-nek Atyját, Te, földre szállott mennyei Jeruzsá-lem, hogy orációd nyerjen meghallgattatást az Örökkévaló ítélőszéke előtt!... Mi is áldozni és imádkozni fogunk, hogy a magyar hit és gon-dolat minden fakadó bimbója virágba boruljon s gyümölcsöt érleljen az utókor számára is. Gyü-mölcsöt: jó cselekedeteit az Istenben bízó lélek-nek, amely éppen ezekben ad életjelt magáról s kér és követel a maga számára elismertetést s mind több és bővebb alkalmat arra, hogy ha-sonló szellemben megnyilatkozhassék. Így óhajt és talán csak így tud igazán hálát adni a min-denható Istennek azért a nagy kegyelemért, ame-lyet közölt velünk az ő szent Fiának áldozatos életében, üdvösséges halálában és diadalmas föl-támadásában.

Élet — Halál — Feltámadás: lépcsőfokok

az igaz Ember pályafutásában az örökkévalóság felé. Jézusnak példája mutatja, meggyőző erővel bizonyítja, hogy az Isten után vágyódó lélek előtt megnyílik a fényes mennyország is, ahová húsvéti diadalérzettel készülhet mindenki, aki buz-gón imádkozik, aki nemesen érez, jóságos csele-kezetekben gyakorolja magát, s az igazság győ-zelméért és az áldott Békesség diadaláért kész minden áldozatra.

Előbb azonban kinek-kinek maga-magát kell legyőznie, hogy általa tanuságot tegyen az ő Mestere mellett, aki mindnyájunk számára megmutatta az Istenhez vezető utat, s azt is meg-mutatta, miképpen kell a földi ábrázat csalóka szépsége után, sőt még azalatt is, magára öltenie ama mennyei ábrázatot, amikor is: az apostoli tanítás szerint „a romlandó test romolhatatlan-ságba öltözik, és a halandó halhatatlanságba öl-tözik“, hogy szájjal — szívvel, szóval — tettel s minden kigondolható szentelt áldozattal dicső-ítse a szeretetnek Istenét, építve és állandósítva már e földön — a mi időnkben — az Ő szent országát. Ámen.

Válaszúton.

„Elhagyván pedig Misiát, menének Troás tartományába. És éjszaka valami látás jelenék meg Pálnak: Egy Macedóniabeli férfiú áll meg ő előtt s neki könyörögven ezt mondja vala: Jere által Macedóniába, és légy segítségül nekünk.“

Ap. Csel. XVI. 8—9.

Istennek Hívei! Kedves Hallgatóim! — A régiek azt mondogatták, hogy a mi sorsunk meg van írva a csillagokban. Ehhez képest, kivált nagyobb vállalkozás idején, tanácsot szoktak kérni a tudósoktól, akik be voltak avatva a ragyogó égbolt titkaiba. Madách „Ember Tragédiájában“ érinti ezt a Kepler-féle jelenetet; ám a tudós maga saját maga előtt resteli, hogy mélyes tudását ilyen felszínes dolgokra kell pazarolnia.

Bármint legyen is, a hívő lélek néha külső jelekben is isteni újmutatást lát s meg van róla győződve, hogy neki nem kell sokat tanácskoznia testtel és vérrel, hanem engedelmeskednie kell a hívásnak, amely számára az élet válaszútján új munkakört jelöl ki.

Ez történik Pál apostollal is a felolvasott szent igékben, amikor második térítő útjában maga mellé veszi Timotheust, akinek a neve is istenfélőt jelent. Érdekes megfigyelnünk, mint haladnak mindig tervszerűen Kisázsia egyik tartományából a másikba. Egyik városból a másikba. S még érdekesebb, hogy egy-egy helyen maga az isteni lélek utasítja őket, hogy oda ne menjenek; de mihelyt a hajdani Trója közelébe érnek, „látás“ — „álomlátás“ alakjában veszi a parancsot, hogy Istennek igéjét most már a görög félszigeten is hirdesse s ezáltal az evangélium örvendetes üzenetét azokkal is közölje, akik annak befogadására szívök szerint elő vannak készülve. A macedóniai férfiú személyében Európa lelke szólal meg, kérve és várva segítséget, amelyet az apostol meg nem tagadhat. A tenger nem akadály; a távolságot legyőzi a szolgálatkészség. A bizonytalan jövő nem aggat, mert meg van és segítőtársai is meg vannak győződve, hogy „az Úr hívja őket“, hogy azoknak is prédikálnak az evangéliumot.

Platon és Aristoteles minden bölcsesége nem volt elég arra, hogy az ókor nemzedékét megnyugtassa a lét és nemlét nagy problémái felől. Az apostolnak mélyes alázattól áthatott benső meggyőzésére volt szükség, hogy őket a lelki élet titokzatos útjain Krisztus által Istenhez vezérelje s a keresztség külső jelével is elkötelezze a testvériség jegyében a felebaráti szeretet önzetlen gyakorlására.

Így keletkeztek egymás után azok a gyülekezetek, amelyeknek rendtartása és mindennapi élete meg van örökítve az Apostolok Cselekedeteiben és azokban az örökbecsű levelekben, amelyek az Újszövetségben egybe vannak gyűjtve.

A Korinthusiaknak ugyancsak megvan minden okuk arra, hogy dicsekedjenek vele, miután hozzájuk intézte a szeretetnek örökbecsű himnuszát, amely egyben profécia és hitvallás, törvény és magyarázat, és a titkok titkának olyan megfejtése, amely előtt a legnagyobb tudós is alázattal hajlik meg.

Ezt tesszük mindannyian a modern gyülekezetekben is, mert belátjuk, hogy a hit és a cselekedet, a remény és a bizalom, a szeretet és az áldozat az isteni Gondviselés oltalma alatt mindig együtt járnak, kiegészítik egymást s támogatnak minket a kölcsönös megértésben, amelyre Krisztus egyházának sohase volt nagyobb szüksége, mint éppen ma. Korunk problémái, a szociális kérdések kopogtatnak ajtóinkon s mi nem zárkozhatunk el azoknak taglalása elől, belátva, hogy azoknak gyakorlati irányban leendő levezetése az egyedül helyes megoldás, amely fent és lent megnyugvást kelt s eloszlatja a még oly tulzó aggodalmakat is, amikkel itt-ott még mindig találkozunk. A látomásban szereplő ember, a saját testvérünk, az élő lelkiismeretnek szózatosa képviselője, megszólal az élet választóján a saját kebelünkben s nógat, könyörög, kér, követel, parancsol: „*Jer át mihozzánk és légy segítségül nekünk!*“ És mi hiába szabadkozunk, hiába mondanók üres mentegetődzés gyanánt, hogy nem érünk rá; éppen most egyéb gondokkal vagyunk elfoglalva; a csontjainkba rekesztett tűz nem enged pihenni, vállalnunk kell a sorsot Isten kezéből mintegy, ha ezen fordul meg egy nagy család jóléte, egy közösség java és előmente és az áldott békeesség megdicsőülése a múlt emlékei, a jelen küzdelmei és a bizonytalan jövő ígéretei között.

Ami a múltat illeti, azzal ennek a tisztes gyülekezetnek tagjai többé-kevésbé tisztában vannak, hiszen négyszázéves történetünknek valamivel több, mint egytizedrészét töltöttük el együtt — Isten kegyelméből — csöndes munkálkodásban, napi robotban és eszményi emelkedettségben, bűneink súlya miatt lelki töredelemben, — a menekülés gyötrelmei között testvéri összetartásban, a hazátlanság keserű kenyerét könnyek között — de mindig együtt — fogyasztva, hittel imádkozva, becsülettel szolgálva, hogy testiekben és lelkiekben egyaránt segítségére lehessünk egyik a másnak, még pedig személyválogatás nélkül. Nyitott könyv gyanánt áll mindnyájunk előtt a tanulság, hogy az élet választóján megállva, továbbra is apostoli lélekkel csak azt az irányt kövessem további életpályámon is, amelyet eddig követtem. Kérem a jó Istent, hogy ha 7 templom helyett 77 templomom leend, mindenikben egyformán buzgón tudjak imádkozni, hogy visszaimádkozhassam azokat is, amik még odaát maradtak. Imáimban eddig sem csalatkoztam, házi oltáromat a hazafiság megszentelt virágaival éveken át nem hiába díszítettem. Az Úr mindezideig megsegített. Meghozta Rákóczi libertását, meg a Kárpátokat, meg kincses Kolozsvárt, s meg a szabadkai magyar kenyeret, amely legszebb ékessége az Urasztalának. Ezért imádkozni, ezért dolgozni, ezért túrni és szenvedni, s távol harcmezőkön oroszán bátorsággal viaskodni: szent kötelesség. S ki amint igyekszik az önként vállalt szent kötelességnek eleget tenni, ahhoz mértén várhatja Isten után az áldást, jó tetteiért a jutalmat, szívében a törhetetlen bizodalmat az emberiség szebb és jobb jövője iránt.

Mi csak egy parányi sziget vagyunk a népek tengerében; de azért békében és háborúban egyaránt számot teszünk, kivált mióta a trianoni lesújtottságból ismét magunkhoz térve, azokká lehettünk, amiké az örökkévaló Isten változhatatlan kegyelme teremtett bennünket, — az ezeréves magyar Haza polgárai. Ezt a gondviselészerű szerepet — Kelet és Nyugat határán — nekünk továbbra is vállalnunk kell, mert Isten kezéből vettük azt s amíg Szent István koronája ég és föld felett legdrágább kincsünk marad, más sorsot nem is vállalhatunk, mint amit az Örök Magyar jelent.

Mi csak parányi csoport vagyunk az egyetemes keresztény anyaszentegyház kötelékében, amelyhez minden kicsinységünk mellett is szívvel-lélekkel ragaszkodunk. S bár az általános emberbaráti szeretetnek is hívei vagyunk, azért nem feledkezhetünk meg sohasem a „mi hitünknek cselédeiről“, akiknek a gondját az Úr kiváltképpen reánk bízta. Jól tudja mindenki, hogy Erdély általunk, a mi történelmünk folyamán lett a vallásszabadság classicus földje, s bár a martiromság áldozatos sorsát már első püspökünk el nem kerülheté, ez örök dicsősége marad Öneki és az unitárius egyháznak is; s talán nincs messze az idő, amikor az utókor Óróla is megemlékezik s vagy műveit adja ki magyar fordításban, vagy a híres kerek kőre ércszobrot állít, hogy újból beszámolhasson Kolozsvár népének szent missziójáról, nagy küldetéséről. Emleke előtt, mint méltatlan utódja, kegyelettel álllok meg e pillanatban is, s kérlek Titeket, kedves Testvéreim, hogy a tovatűnő idővel csak annál inkább ragaszkodjatok a hit- és lelkiismereti

szabadság halhatatlan eszméjéhez s annak diadaláért legyetek készen minden áldozatra.

Legyetek hithű unitáriusok és jó hazafiak! S mutassátok meg, hogy Ti nemcsak a születés jogán vagytok tagjai unitárius egyházunknak, hanem benne lelkileg újjászülettetek s ehhez képest kívántok teljesíteni minden szent tartozást, amellyel Istennek, a közös mennyei édes Atyának, az Ó földi gyermekeinek, Önmagatoknak és egyik a másiknak tartoztok. Ebben a szellemben óhajtok magam is közremunkálni az előttem megnyílt szélesebb munkamezőn, nem tetszelegve a magas közjogi méltóságban, hanem szívesen vállalva a pap, mester és harangozó szerepét is. De legfőként, mint egyszerű hívő óhajtok betérni az ősi akolba, levetkőzve minden külső dísz és világi pompát, hogy magam lehessenek az én Mesteremmel, akitől imádkozni tanultam s aki velem együtt most is imádkozik, hogy vállalt igája az én számomra is gyönyörűsége és az én terhem is könnyű legyen.

Mindez azt jelenti, hogyha nálunk is szokás volna ilyen alkalommal jelszót választani, én is csak azt választhatnám, amit más vezérszemledek már magukévá tettek t. i. Pax — Béke... Béke! de nem minden áron; mert meggyőződésem szerint a Békéért is harcolni kell. Vagy hát mit is jelent körülöttünk ez a végtelenbe nyúló harc és háború? Nemde ebből a véres vajudásból akar megszületni az az európai béke, amelynek alapjai az elkövetkezendő évtizedekben is meg ne rendüljenek; mert az megint csak egy újabb világégést jelentene. A most születő békének állandónak kell lennie, hogy időközben minden ország kiheverhesse a nagy erőpróbát s a kataklizma borzalmaiból magához

térve, összes anyagi, szellem-erkölcsi és kulturális javait a nagy Egész boldogítására és tehermentesítésére fordíthassa.

Nekünk a nagy háborúban is kultúrmunkát kell végeznünk. Az iskolákat maholnap meg kell nyitnunk, a reánk bizott magyar ifjúságot szerető-féltő gonddal kell ápolnunk, hogy testi-lelki gyarapodásukkal arányban álljon az a szak tudás is, amelyre a való életben elengedhetetlen szükségük leend. Minta-ifjakat kell kibocsátanunk évről-évre az iskola padjaiból, olyanokat, akik az élet iskolájában is beválnak s dicsőséget hoznak az Alma Materre, ahonnan kikerültek.

Mindehhez pedig türelemre, kitartásra, áldozathozatalra s főként egyetértésre és kölcsönös bizalomra van szükség, úgy unitárius egyházunk, mint édes magyar Hazánk életében.

Én meghallottam a hívó szót: „Jere át mihozzánk, Macedóniába, légy segítségül nekünk!” Meghallottam és át is megyek; mert a marosvásárhelyi zsinati főtanács megtisztelő bizalma elől kitérnem nem lehetett. És nem is lehet.

Kolozsvári templomunkban — ha Isten is velem lesz — f. hó 20-án, Szent István napját megtisztelő országos nemzeti ünnepen fogok Híveink előtt először prédikálni, mint megválasztott püspök. Ott is a maihoz hasonló szellemen kívánok megnyilatkozni, mint aki igazán segítségére óhajtok lenni sok vihart látott egyházunknak. Nálam a köz — minden; az egyéni érdek teljesen háttérbe szorul. Ha nem így volna, talán nem is vállalkozom a nagy feladatra, amelyet Isten áldott segedelmével s a Hívek osztatlan bizalmától körülvéve óhajtok rendről-rendre megvalósítani. Csodát ne várjon senki; mert én

is csak gyarló ember vagyok. De ami tölem telik, — azt szívesen hozom áldozatul a közös oltárra s teszem ezt abban a szent reményben, hogy kicsinyek és nagyok, középosztálybeli híveink és ősi székely népünk, minden szegénységünk mellett is, kiki szívesen meghozza a maga áldozatát, mert a segítség csak úgy ér valamit, ha nem kényszerűségből, nem is magamutogatásból, hanem az ügy érdekében önként adjuk, mint a bibliai özvegyasszony a maga 2 filléréért. Jézus dicséretére csak az ilyen áldozat tarthat számot. Már pedig nem lehet közömbös, hogy mit szól maga a Mester.

A Mester maga magát adta, önként adva oda áldozatul az egész világért. Kövessük példáját. Imádkozzuk imádságát. Terítsük meg az Ő asztalát szegénynek-gazdagnak. S e földi világnak bujdosóit fogadjuk be hajlékunkba, szívünk közepébe... S az Isten megsegít... Amen.

Búcsú-beszéd.

„Mert a mi dicsekedésünk ez, a mi lelkünknek bizonyossága, hogy isteni szelíd-ségben és tisztaságban, nem testi bölcseséggel, hanem az Istennek kegyelme által forgolódtunk e világon, kiváltképpen pedig ti közte-tek.“

2 Kor. I. 12

Istennek Hívei! Kedves Hallgatóim! — Korunkban a szorgalmas és tehetséges ifjúember előtt minden életpálya nyitva áll. Kiki követheti a saját hajlamát, számot vetve azokkal a testi és lelki tulajdonokkal, amelyek itt, vagy amott megkívántatnak az óhajtott siker érdekében. Ez volt a helyzet akkor is, amikor jó Szüleim tanácsát követve, a Mester nyomdokaiban, a lelkipásztori pályára léptem. A Biblia olvasása és annak a haladó élet követelményeihez illő magyarázata sok olyan dolgot tett világossá előttem, ami azelőtt homályban maradt, vagy egyáltalán kikerülte a figyelmemet. Ebből a képből bontakozott ki előttem a maga csodálatos dimenzióiban a gondviselő Isten nagysága, utólérhetlen bölcsesége és atyai szeretete... Mindezek nem pusztán megszokott szólások többé, hanem a lelki életnek megnyugtató tapasztalatai, élő valóságok,

amelyek környülvésznek és elkísérnek engemet mindenüvé, ahol járok-kelek; édes Hazám földjén, vagy a messze idegenben, ahol erre vonatkozólag egy olyan rendkívüli élményem is volt, ami talán nem is a nagy nyilvánosság elé való: egy magányos séta alkalmával örökzöld legelők élő sövénykerítésén megpihenve, olyan boldogító érzés fogott el, mintha a jóságos Isten karjaiban pihentem volna. A tökéletes Magánynak ebben a megszentelt perceiben nem voltam egyedül, mert velem volt a mennyei Atya. Profán szemek nem láthatták, profán fülek azóta se hallották ezt így és ebben a személyes vonatkozásban; de sikerült annak az isteni Jelenlétnek áldását mai napig híven megőriznem abban az egyszerű lelkipásztori elhivatásban, amelyre annak idején ifjonti lelkesedéssel vállalkoztam.

És ha közben lettek volna is néha-néha, a gyakorlati élet küszöbén, itt-ott aggályaim, ez az átvonuló felhő csak arra való volt, hogy a homály és a velejáró kétség megszűntével annál ragyogóbban tündököljön a hitnek és bizalomnak áldott napsugara, boldogságot és meglepődést hintve maga körül mindenekre, a dolgok szövevényes tömkelegére éppen úgy, mint mireánk, az ezerfejű emberiségnek önalkotta rendszereire és képzeire.

Ha nem csalódom, ez a válságos lelkiállapot, amely — amint láttuk — magamagától feloldódik, más pályán is elő szokott fordulni; de ha nem jön idejében a megváltó perc, amely az egész Élet sikerét vagy sikertelenségét eldönteni van hivatva, itt leginkább érezteti végzetes hatását; mert megbénítja szent elhatározásunkat, lehervasztja orcánk rózsáit, elnémitja ajkunkon az imádság szózatát, úgy lehet a csengő-bongó

harangok harmóniája is a mi fülünkben csak értelmetlen hangzavar...

Ne adja Isten, hogy ilyen s hasonló próbának legyen kitéve ifjú nemzedékünk, ha már egyszer erre az egyszerű igehirdetői feladatra szánta el magát! Aki mások előtt világolni akar, annak nem illik sötétben botorkálnia; aki másokat tanítani akar, annak — mint a jó papnak — meg kell tartania a regulát és holtig kell tanulnia; aki másokat fel akar szabadítani, annak nem illik gyűlölt bilincsek terhe alatt vonszolni a nyomorúságos életet; aki másokat vigasztalni akar, annak felül kell emelkednie a saját veszteségeinek fájó emlékein; és aki építeni akar, annak az útból el kell takarítania a romokat, hogy egy új világ alapjainak lerakását gondos és körültekintő eljárással, a siker reményével lehessen megkezdeni.

Megsokasodott teendőknek egész sorozata várja a modern idők lelkipásztorát, akinek — ha mindent ideális szempontok szerint mérlegelve meg is fontolt, utána is járt, véghez is vitt, — csak egy boldog öröme és dicsősége lehet, az t. i., amit az apostol így fejez ki: „aki dicsekedik, az Urban dicsekedjék“... Igenis, ne a saját érdemünknek tudjuk bé, hogyha — amint illik — *isten szelidségben és tisztaságban* forgolódhattunk e világon, abban a kisdéd körben, amely nekünk kiosztatott. Ezek a jellemvonások kiváltképpen alkalmasok az Isten országa szolgálatának mindennapi munkájában. Ez a nyugodt, békés öntudat valami pótolhatatlan erkölcsi erő a mi számunkra, aminek jótékony hatása megtetszik minden lépten-nyomon embertársainkkal való érintkezésünkben, a társaságban és a hivatali életben egyaránt.

Erre különben már maga az Úr Jézus, minden időknek lelkipásztora is példát ad, amikor így szól: „Tanuljátok meg én tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok, és találtok nyugodalmat a Ti lelkeiteknek“... Ő a követendő életeszemély, Ő a nagy igehirdető, Ő a jó pásztor, aki ugyancsak nem testi bölcseséggel, hanem az Istennek kegyelmével, ennek gazdag ajándékaival forgolódott ezen a világon s éppen ez teszi ránk nézve lehetővé, hogy az Ő nyomdokaiban haladva, megvalósíthassuk a mi emberi mértékünk szerint mindazt, amiért Ő élt és munkált, szenvedett és magát feláldozni is kész volt.

Mert, lám, ha az apostol a felolvasott igékben — emberileg szólva — dicsekedik is, ez a dicsekedés az ő esetében nem útszéli reklám, hiszen ő nem szorult rá az efféle világi előnyökre: ő boldog, hogy láthatta, hogy találkozhatott Véle a damascusi útban. Ő boldog, hogy visszanyerte szemévilágát. Ő boldog, hogy mások kézen vezették. Ő boldog, hogy szenvedhet az ő Mesteréért, hogy foglya lehet az Úr Jézusnak, mert ez reá nézve a legnagyobb szabadság.

Valóban, Kedves Testvéreim! Ha nem így volna, akkor az apostol maga magától egy lépést se tudna előre tenni, nem tudna az odafelvalókra gondot viselni, nem tudná elzengeni a mi számunkra a szeretetnek győzelmi himnuszát; de ott van lelkiismeretének bizonyossága, amely őt a multtal kibékíti, a jelenben megerősíti és a jövőre nézve megnyugtatja.

Ilyen értelemben idézem én is a mai szent igéket; hálát adva az égi Atyának, a mi kegyelmes, édes Istenünknek, hogy a protestáns lelkipásztori pályán alkalmat nyújtott nekem küldé-

tésem betöltésére, amelyre ebben a fővárosi gyülekezetben 42 évvel ezelőtt nemes ambícióval vállalkoztam. Megelőzőleg Polgárdiban végzett 2 évi szolgálatom, s — külföldi tanulmányaim végeztével — a torockói boldog négy esztendő csak előgyakorlat volt az itteni nagyobb felelősséggel járó, szétágazó munkakör vállalására.

Nem dicsekedem, de lelkiismeretem bizonyossága szerint nyugodt önérzettel mondhatom, hogy Istentől nyert talentumom szerint váltig igyekeztem küldetésemnek megfelelni úgy a *szószéken*, mint a *társadalomban*. Amikor másokat tanítani igyekeztem, mindig magamra is alkalmaztam a leckéből folyó tanulságot. Az ünnepi órák magasztos percei mellett, a szürke hétköznapok egyhangú teendői között is igyekeztem mindenha megőrizni lelkem egyensúlyát s kivált a tanulóifjúsággal való foglalkozás az első 20 esztendő alatt sok csendes örömet nyújtott nekem a mozgó iskolai csoportokban.

Együtt sírtam a sírókkal, amikor a ravatal mellett búcsút vettünk egy jobb világba költözött kedveseinktől. És együtt örültem az örvendezőkkel, amikor a ringó bölcső felett együtt imádkoztunk a gyermek zsenge életéért és boldogságáért. Az Úrasztalánál fölemeltük a csüggeteg szíveket és lelkeket a Kegyelem égi trónusához s ugyancsak szülői gondoskodással fogadtuk be a nagy gyülekezet kötelékébe a konfirmáló Ifjúságot.

Önként következik, hogy ilyen hosszú idő leforgása alatt a Gyülekezet külső képe teljesen megváltozott. Akik akkor gyermekek voltak, azóta embersorba léptek, s családot alapítva, velünk együtt örvendeznek az új nemzedék testi-lelki fejlődésében, hogy ne mondjam: annak

diadalmas előretörésében. A javakorbeliek, bizony velem együtt elérték azt a határt, amikor minden nap mintegy ajándékszámba megy, de azért annál becsesebb s ránk nézve kötelezővé teszi, hogy az életben eddig szerzett gazdag tapasztalatainkat egyházunk és nemzeti társadalmunk javára kamatoztatni igyekezzünk s hogyha úgy hozná a Sors, készek legyünk mindig a hívó szóra fölcserélni a földi sátorházat ama menyeyei hajlékokkal.

Gyülekezetünk lelki világa Erdélyből a menekülés rendjén ide költözött unitárius testvéreink magas intelligenciája révén igen kibővült, meggazdagodott. Együtt keseregtünk velök a trianoni békediktátum miatt, amely őket szülötte földjükről számkivetésbe kergette; viszont együtt ápoltuk a szent reménységet, amely azóta részben valóra is vált, hogy rajtunk ez az átok nem tarthat örökké; hiszen, ha kibirtuk Muhi — Mohács — Nagymajtény és Világos veszedelmét, ezt is kibírjuk, biztatva és lelkesítve egymást a költő jóslatával: „Lesz még egyszer ünnep a világon!”

Várjuk ezt az ünnepet; de a mi várakozásunk nem a fatalis szemlélődés útvesztőjében révedez, hanem imádsága és buzgó igyekezete, jogos törekvése és Vöröskeresztes áldozata útján „*isteni szelidségben és tisztaságban*” teszi meg az előkészületet az Úr napjának méltó fogadására. Ott leszünk, ott kell lennünk, mindannyiunknak a Béke és a Munka győzelmi ünnepén, a Becsület mezején, a mi hitünknek bízakodó erejével: „az Úr nem hagyja el az Övéit”. Mi elpártolhatunk Ótöle; mint Kelet kényurái, meg is tagadhatjuk; de akkor sajnosan tapasztalni fogjuk, hogy a fegyver kihull a kezünkből,

a föld megrendül lábaink alatt s az égbetörő akarat szárnyaszegetten hull alá, mert azt vontuk meg tőle, ami eddig mégis csak így vagy úgy fenntartotta, a motorikus erőt, az élő, az éltető lelket.

Várjuk ezt az ünnepet, amely kárpótolni fog mindenkit a kiállott nehéz próbákért és szenvedésekért. Emlékeztek-e még arra a szomorú időre, amely mindössze 3—4 hónapig tartott a Csonkaházában s amit Diktatura, vagy vörös terror néven ismer a magyar történelem? Kicsi híjja, hogy ismét nem kaptunk kostolót belőle az istentelen népboldogítók megghiúsult — hál' Istennek — dugába dőlt céljai szerint. Abban a szomorú korszakban a mi gyülekezetünk is sokat veszített anyagiakban; de annál többet nyert erkölcsiekben, mert hitében meg nem tántorodva, továbbra is híven munkálkodott s kitartásának és hűségének jutalmát éppen ebben a hűségben és kitartásban találta fel. Így teremnek a hősiek jellemei, az áldozatos lelkek, akik jó példával járnak a maguk nemzedéke előtt s kötelességüket teljesítik, szavukat megtartják, ha mindjárt az ég s a föld összeomlana is. Ezek nem testi bölcseséggel, hanem az Istennek kegyelmével, az Ő kimondhatatlan ajándékával forgolódnak ezen a világon az ő kortársaik között.

Olykor elismerik: máskor félremagyarazzák: olykor megbecsülik: máskor kárhozzatják. Olykor jutalmazták: máskor megbüntetik. Olykor fölemelik a népszerűség piedesztáljára: máskor letaszítják. Olykor hozsánnával fogadják: máskor keresztre feszítik. Ez az ember sorsa: Ecce Homo... Ez az Ember Tragédiája.

S én mégis azt mondom — 48 évi lelkipász-

tori szolgálatom alapján: „Ember küzdj és bízva bízzál!“ „Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzedéket hordoz szívében...“

Amikor budapesti gyülekezetünkbe beköszöntöttem volt, testvéries érzülettel ajánlottam fel baráti szolgálatomat a fővárosban levő különböző egyházaknak s ezt mind a mai napig megtartottam. Örömünkre szolgált, hogy a belsőlipótvárosi ref. gyülekezet számára, pár évre, felajánlhattuk templomunk közös használatát. Viszont e helyről kedves kötelességemnek tartom megköszönni a vidéki ref. és evang. gyülekezetek vezetőinek, hogy templomaikat a mi menekült Híveink számára mindenütt átengedték istentisztelet céljaira... Ez az Istennek nagyobb dicsősége, amikor az Ő földi gyermekei, az emberek megértik és szeretik egymást.

Templomunkban indult útjára a Dávid Ferenc Egylet is, amely Erdélyben majdnem 60 éves multra tekint vissza. És ugyancsak 60-ik évfordulója van most annak is, hogy Budapesten az anyaegyház megalakult s néhai Derzsi Károly lett a mi első lelkészünk, aki ezt a 3 emeletes palotát s benne ezt a drága kis templomot a világi vezetőkkel, a székely falvak filléreinek s külföldi testvéreinknek támogatásával a főváros által nagylelkűen adományozott telken 9 év múltán meg is építette.

A búcsúvétel pillanatában sajnálattal jegyzem föl, hogy ezt az ötvenéves templomot a maga idejében aranylakodalmi ruhába nem öltöztették, mint ahogy az egész épületet 30.000 Pengő költséggel pár évvel ezelőtt rendbehoztuk. Két világháború hősei is joggal várják a márványtáblákon leendő megörökítést. Mindez egy éven belül könnyűszerrel megvalósítható s ak-

kor — ha Isten éltet — ismét eljövök, hogy egvütt adjunk hálát a jóság és szeretet Istenének... Az Ő szent nevére hivatkozva, mindenkinek megbocsátok: kérem én is, bocsássatok meg nekem, ha valamit vétettem volna Isten házában, vagy azon kívül.

Isten áldása legyen a Gyülekezeten, annak apraján és nagyján! Isten áldása legyen Anyaszentegyházunkon! Isten áldása legyen édes magyar Hazánkon! Ámen.

„Istenfiúság.“

„Akkik Isten lelkétől vezéreltetnek, azok Isten fiai. Mert nem vették a szolgálatnak lelkét ismét a félelemre; hanem a fiúságnak lelkét vették, miáltal kiáltjuk: „Abba“, azaz szerelmes Atya. Ez a lélek térszen bizonyosságot a mi lelkünkkel együtt, hogy mi Istennek fiai vagyunk.“

Róm. VIII. 14—16.

Istennek Hívei! Kedves Hallgatóim! Egy régi híres író szerint, az ember vizsgálódásának legfőbb tárgya mindig az ember volt és marad. Az ember, aki öntudatra ébredve az égen ragyogó nap-hold és csillagokban nemcsak egyszerű világító testeket lát, hanem egy magasabbrendű élet föltételeit, amely életnek iránya és rendeltetése a folytonos haladás. Az ember, aki megjárva a titokzatos mélységeket, mégis a legtöbbit önmagából merít; hogy amit a Teremtő kezéből nyert, azt az életpálya rendjén megsokszorozva adja tovább a jelenvaló és a következő nemzedék okulására és gyönyörűségére. Így kapcsolódik egybe a jelen a multtal és a jövővel. Az uralkodó eszmények és történelmi események homlokterében mindig ott találjuk az embert,

aki felelőssége tudatában a kezdeményezéstől sem riad vissza: az Élet hárfáján új hangot üt meg, új akkordokkal gyönyörködtet s az olykor bántó hangzavarból is csodás melódiákat varázsol elénk... És oh mily boldog, hogyha emberi lelkének megrezdülése utóvégre is egybehangzik a születendő világok harmóniájával!

Új hangot ütött meg — ezelőtt 425 évvel — a Reformáció hajnalán az az egyszerű barát, aki nem elégedett meg azzal, hogy ő maga olvassa a kolostorban a láncra fűzött Bibliát, hanem a saját nyelvén a Nép kezébe adta azt, hogy az örökélet ígét és ígéreteit mindenki a magáévá tehesse; akinek erre benső indítása és magasabb eszmélete van a hívő lelkekkel közölt isteni kegyelemben. És a nép szívében hálas visszhangra talált az új hang, amely elűzte a félelmet, megszüntette a lelki zsarnokságot, s útat nyitott az önálló gondolkozás és a felvilágosult, tiszta hit mellett a Kegyelem végtelemben való elmerülésre, s a jogok és kötelességek mérlegelése alapján a népszabadság kivívására... Valóban nagyhatalom lett a nép kezében a Biblia s az „Erős vár a mi Istenünk” indulójának dallama mellett tért hódított nemcsak a német nemzet körében, hanem egész Európának északi államaiban; s minket se kerülhetett el annak jótékony hatása, aminek tanúi a ma is virágzó egyházak, iskolák és intézmények s ezek között legújabbán a Magyar Bibliatársulat, amely éppen az idei Protestáns Napok keretében tör magasztos céljainak megvalósítása felé.

És új hangot ütött meg — a küzdőtárs nyomában — az a férfiú is, aki Genfre és a svájci köztársaságra, mind a mai napig reá

nyomta a maga szellemi bélyegét, ellentmondást nem tűrő fölényel és határozottsággal ragaszkodván azokhoz az elvi kijelentésekhez, amelyek az ő műgonddal szerkesztett Intitúcióiban napvilágot láttak. Kár, hogy Genf és Wittenberg nem találkozhattak egymással s éppen ott váltak kétfelé, ahol pedig minden különködésnek el kell hallgatnia: *a Jézus asztalánál...*

És új hangot ütött meg — a külföldi reformátorok hazai exponense is Erdély földjén, a mi Dávid Ferencünk, akinek a nevével és reformátori működésének a méltatásával csak elvétve találkozunk s akkor se minden elfogultság nélkül; mert aki őt — mint legutóbb az úgynevezett Erdélyi Albumban is valaki — szombatossággal vádolja, nyilván csak hallo-másra alapítja ezt a rosszindulatú föltevést, aminek a történelmi okmányok és a tapasztalati tények ellentmondanak. Dávid Ferenc is Luther-tanítvány, aki kész volt az „*Itt állok, másként nem tehetek*” jeligét magáévá tenni s nem csupán kitartott mellette a maga hűséges erkölcsi magatartásában, hanem kész volt az ő Mesterét, az Úr Jézus Krisztust a Golgothára vezető úton is követni. Az ő Golgothája — tudvalevőleg — magyar Golgotha: magas Déva vára! Ennek a tanulságát mind a mai napig nem vonta le a magyar történetírás, de még a magyar kormányzat sem. Dávid Ferenc széleskörű irodalmi munkájának, szellemi fölényének tulajdoníthatjuk, hogy már a XVI. században Kolozsvár kivált a „szász városok” sorából s azzá a magyar várossá lett, amely a magas tudomány és lelki szabadság mellett diadalmas végvára egyúttal a hamisítatlan magyar hazafiságnak

is. A mai helyzet azt igazolja, hogy kár volt annak idején elnémítani a Dávid Ferencek teremítő géniusát!... Sok minden másképpen alakult volna az idők folyamán, hogyha a magyar — a hit dolgában is — teljes mértékben magáévá teszi és megbecsüli azt, ami magyar.

Három új hang... Három typos... Három arcél... Mindeniknek megvan a maga sajátos jellege, amely a maga bélyegét reá is nyomta az egymásután következő nemzedékeknek egész sorozatára. Ebben a jelben élnek, imádkoznak, hisznek és üdvözülnek a milliók, akik rá se érnek, hogy a maguk számára egy újabb hitrendszert dolgozzanak ki; hiszen — úgy áll a dolog — hogy az fölösleges is volna; mert a jézusi evangéliumban és az apostoli tanításokban megvan mindezeknek az éltető forrása s azok a gyökérszálak, amelyek az altalajban a tápláló nedvet merítik, mint egy közös nagy terebélyes fa, egy megszentelt ősi törzs ágaiban, annak leveleiben, virágaiban és gyümölcseiben juttatják kifejezésre az isteni céltudatosságot és az emberi buzgó igyekezetet.

A Reformációban jelentkező három typosnak s illetve azok képviselőinek mind más a hazája, más a fajtája, más a nemzetisége; mint szintén más a lelki adottsága, más a vérmeérséklete — így hát bele kell nyugodnunk abba, hogy személyiségük és szellemi vezérségük köré egy-egy külön tábor csoportosul, akiknek a szíve gyökerén — ha nem csalódom — ott él, ha mindjárt a tudat alatt is, mint egy közös menyeyei Atya gyermekeiben, a sokat emlegetett, de csak a felszínen jelentkező, lelki unió vágya és reménye. Pedig az Idő komoly intelme szól mihozzánk, Luther, Kálvin és Dávid Ferenc kö-

vetőihez, hogy a külön úton való révedezés helyett — mint Istennek fiai, akik az ő lelke által vezéreltetünk, s akik nem a szolgaságnak, hanem a fiúságnak lelkét vettük, — lássuk meg és becsüljük meg és szeressük egyik a másban a testvért, mint ahogy erre itt is, ott is és kivált a lélekemelő Protestáns Napokban ország-világ színe előtt olyan kedvező alkalom nyílik. Ez nékem ifjúkori ideálom: október *első* vasárnapján is túlboldog valék, hogy a bánffyhunyadi történelmi nevezetességű ősi református templomban hirdelhettem az ígét menekült Híveimnek és a testvérgyülekezetnek. Sok ilyen vasárnapot kérek és várok — naplemente felé bár — az én Istenemtől és a közös Mestert lélekben és igazságban követő testvéri szívektől! Ezt kívánja mindnyájunktól a haladó keresztény öntudat, ezt magas kitüntetésünk, az istenfiúság diadalmas érzete, ezt magának Istennek szent lelke, amely a maga szépséges győzelmeit a letúnt századokban az egyetértő akarathoz, az egy célra hevülő szent törekvésnek köszönheté. E nélkül nincs és nem lehet külső siker és benső békeség; s még távol csatamezők vérvirágos téerein is az együttes kitartó munka, pontosság, rend, parancs és engedelmisség, fegyver és fegyverhordozó elválhatatlan egysége, a testi és lelki erőnek egyenes arányban felfokozott lendülete az, ami a végső, megnyugtató eredményt: az áldott békességet kivívhatja a mi számunkra — s reméljük, Isten után, az egész jobb sorsra érdemes emberiség számára.

Kedves Atyámfiak! Félretéve tehát minden különködést, minden idegenkedést és nem utolsó sorban: minden féltékenykedést, a fiúság lelkének indítására kiáltsuk világgá a mi egye-

temes emberi és keresztényi meggyőződésünk sarktételét, amelyen az idő változásainak nincsen fogantatja: „Abba“, azaz szerelmes Atya! „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában.“ S amennyiben ezt igazán élő hittel és szent meggyőződéssel kihangsúlyoztuk s ajkunk csengése mellett együtt vibrált bennünk a halhatatlan lélek is, amely ősidők óta vizsgálhatja az Istennek mélységeit, akkor — valószínűleg — mi is valami titokzatos úton-módon meghalljuk a zsoltári szózatot: „Én fiam vagy te: ma szültelek tégedet!“ Ilyen szent viszonyban áll az igaz hívő az ő Istenével... A földi lét korlátai itt lehullanak; és mi beléphetünk az Ő szentélyébe, — mintha — haza mennénk. Elsősorban azonban rajtunk áll, hogy megtegyük a magunk vallomását; alátámasztva az ősök szent hagyományát a lelki életnek olyan általános érvényű tapasztalataival, amelyek egy Centrum felé mutatnak, célirányosan Egy felé haladnak s nem tévelyegnek a körmönfont okoskodás útvesztőiben s számításaikból kizárnak minden olcsó hiedelmet, minden balvéleményt és babonáságot, ami a mi egészséges hitünket és boldogító életfelfogásunkat elhomályosíthatná.

Bibliai alapon, Jézus Istenhite az irányadó az egész keresztény világban. Mint ahogy az a hegyi beszédben s abban is az Úri Imádságban le van fektetve. Aki így biztatja az ő hiveit: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes“, az elsősorban maga-magára nézve tekinti ezt értékmérőnek; s bár a gyarló embernek úgy tűnhetik föl az egész, mint ami egyenesen utolérhetetlen, azért kár volna arról könnyű szívvel lemondani; hiszen a mi Jézusunk éppen azért áll kivételes fönségben az Úr

orcája előtt, hogy amint életében példájával, holtá után az eszményiség kultuszával, az örökös keresztthordozással, figyelmeztessen bennünket kötelességeinkre s mutassa nekünk Istenhez, az égi Atyához vezető utat. Szomorú volna, hogyha ebben az emberfeletti törekvésben, az isteni Igazságra vezérlő Kalauz szerepében a századok folyamán egymagára maradt volna. Jól tudjuk, írásaikból olvassuk, elmélkedéseikből kicsendülni halljuk, hogy amint a Teremtőnek kedve telik az Ő földi gyermekeiben, a földi vándorúton ők is teljes önmagukba mélyedéssel állnak meg az újszülött csecsemő bölcséjénél is Ő előtte, aki a kezdet és a vég: az Alpha és az Omega. S benne találják meg azt a bevégeztséget, azt a salaktalan, tiszta örömet és békességet, amit a nagy világban hiában kerestek... Jézus maga is akkor volt a legboldogabb, amikor akár tanítványai társaságában, akár magányosan a szent hegyen, *imádkozva*, elmerülhetett az Egy Igaz Élő Istennek végtelen tökéletességében és örök kegyelmében, amelynek áldásait könyörögte alá az ő közvetlen Híveire, bujdosó népére és a bűnbe merült emberi ségre. És ez az imádság nem hiába hangzott el: meghallgattatást nyert abban a csodálatos — életben, amely azóta is minden igaz kereszténynek — a kereszt kínjain és a feltámadás dicsőségén keresztül — követendő példaképe... Itt azonban nem elég az „Uram-Uram“ hangoztatása; ha csak ezt tesszük, hogyha csak szájjal közelítünk hozzá s az ő példája szerint, nem szívvel-lélekkel, agyunknak minden gondolatával, emberi kebelünknek alázatos érzetével közelítünk az égi Atyához, akkor magunknak tulajdonítsuk a komoly elutasító szózatot: nyilván

a mi kívánságunk nincsen összhangban az Örökkévaló akaratával s azt mi mesterséges eszközökkel megváltoztatni, a magunk részére hódítani úgy sem tudnók.

Isten egysége föltételezi az emberi szellem egységét is. Itt is az a lélek uralkodik, ami a természet életében, a világ rendjében és az örök törvény változhatatlanságában. „Ez a lélek térszen bizonyoságot a mi lelkünkkel együtt, hogy mi Istennek fiai vagyunk“... A hitvilág föltétlen bizonyossággal ismeri el, hogy „Egy az Isten“, mint ahogy azt az unitáriusok kétezerév óta hiszik változatlanul és ingadozás nélkül; de megnyugtatja őket és boldogítja az a tudat, hogy elménk világa is mindenben megerősíti ezt az igazságot.

Az idvezültek seregének *első* zsengéje pedig, az Úr Jézus Krisztus, az örök Tanítómester, ma is elküldi kettessével vagy hármassal, az ő tanítványait, hogy hirdessék Istennek országát s tegyenek tanubizonyoságot amellet az isteni sugallat mellett, amely mindnyájunk életében csodákat mivelhet, s amely az ingadozókat és kételkedőket — meggyőződéses hitvallókká teszi, engedelmes eszközeivé egy fensőbb Akaratnak. Ennek főlemelő példáival akárhányszor találkozunk a kereszténység kétezeréves történetében: hogy mást ne említsek, ott van, mint történelmi tény, amikor a XVI. század közepe táján egész Kolozsvár népe templomostúl, mindenestül áttér az unitárius vallásra. A hívő léleknek ez a hősi, bátor magatartása, a Mester és a tanítvány nyomdokában, nem egyedülálló példa a magyarság sorsdöntő napjaiban. Pécssett is ugyanaz volt a helyzet a török hódoltság idején. Mindenkit kielégített a Teremtő Isten osztatlan egysége.

Mindenki szívesen követte Jézusban a maga lelki megváltóját. Mindenki hálatelt szívvel fogadta a szentlélek ajándékát, a maga mértéke szerint s közölte és tovább adta azt az ő közvetlen környezetében. Így alakult ki a századok folyamán az a ma is élő és munkálkodó szervezet, Isten fiainak és leányainak társasága, amelyben mint ama láthatatlan egyház előképében, a szellemi hierarchia védelme alatt, mindenki egyenlőnek, szabadnak, testvérnek és áldottnak érezheti magát. S érezze is teljes bizonyossággal; mert bár a gyarlóság — emberi természetünknel fogva — mindvégig hozzánk tapad, a megbánás könnyei útát mutatnak az élő Isten előtt való szeretetteljes megalázkodásra, akitől vártuk és várhatjuk is egyedül a mi bűneinknek teljes bocsánatát.

Egy ideális szent közösségnek tagjai a Krisztus anyaszentegyházában: mi nem féljük a halált, sem a testi halált, sem a lelki halált; mert az Urra támaszkodva, meg vagyunk győződve arról, hogy nála van az *örök életnek* beszéde, az *örök életnek élő valósága!*... Ez a hitvallás teljesen kimeríti és magában foglalja nagy vonásokban mindazt, ami földi boldogságunkra és mennyei üdvösségünkre tartozik. A jézusi evangélium normája szerint élni és munkálkodni, imádkozni és reménykedni, küzdeni és diadalmaskodni meg ne szűnjél soha! Így dicsőül meg az örök Teremtő az Ő földi gyermekeiben, az Ő lelke által vezérelt fiaiban és leányaiban. Úgy legyen. Ámen.